ISSN 0131-0062. Овочівництво і баштанництво. 2012. Вип. 58
УДК 635.63:631.527

Л. А. Терьохіна, кандидат с.-г. наук
Інститут овочівництва і баштанництва НААН

ПОНОВЛЕННЯ СОРТОВИХ РЕСУРСІВ В ОВОЧІВНИЦТВІ

Представлено сортимент сортів і гібридів овочевих і баштанних культур Інституту овочівництва і баштанництва НААН та мережі його науково-дослідних установ. Наведено переваги нових сортів (гібридів) перед існуючими стандартами.

Ключові слова: овочівництво, сорт, гібрид, селекція, урожайність, якість.

Вступ. На сьогоднішній день виробники сільськогосподарської продукції використовують енергозберігаючі технології вирощування овочевої продукції, велику увагу приділяючи конкурентоздатним сортам і гібридам. На ринку України представлено сорти і гібриди різного напряму використання, серед яких значне місце займають зразки іноземної селекції. Проведений маркетинговий аналіз свідчить, що існуючі вітчизняні сорти і гібриди овочевих і баштанних культур ще не повною мірою задовольняють вимоги виробника, особливо за такими ознаками, як вирівняність, товарність, технологічність, а іноземні – не завжди адаптовані до умов вирощування в зонах України [1].

Метою статті є розгляд вітчизняних селекційних інновацій як ресурс підвищення конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору.

Методика та результати досліджень. З метою підпорядкування селекційно- інноваційної діяльності потребам та вимогам ринку в інституті проводять моніторинг тенденції розвитку світової науки у галузі овочівництва та кон'юнктури інноваційних продуктів. При здійсненні досліджень застосовують сукупності методів, зокрема: абстрактно-логічний, порівняння, метод синтезу і узагальнень, монографічний [2].

В Інституті овочівництва і баштанництва НААН та мережі його науково-дослідних установ проводять селекційну роботу зі створення сортів і гібридів більш ніж 50 овочевих, баштанних та малопоширених видів рослин.

© Терьохіна Л.А., 2012.

В Державному реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні на 2012 р. знаходиться 1910 сортів (гібридів) овочевих і баштанних культур, з них 707 – сортів (гібридів) вітчизняної селекції (37 %), 1203 – іноземної (63 %) [3].

Інститут овочівництва і баштанництва НААН з мережею його дослідних станцій та координованих установ налічує 337 сортів (гібридів), з них 33 гібрида.

Актуальним завданням наукового забезпечення галузі овочівництва є створення високопродуктивних конкурентоздатних сортів і гібридів овочевих і баштанних культур. Для вирішення цього питання в інституті виконують комплекс наукових робіт селекційно-насінницького спрямування. Для ефективного застосування їх у різних агрокліматичних зонах України ведеться селекційна робота зі створення сортів і гібридів овочевих рослин, в основу яких закладено генетичну пристосованість до природно-кліматичних зон вирощування.

Для зони Криму і Степу створено жаро- та солестійкі сорти і гібриди томата, придатні для свіжого споживання і переробки – Регіон, Алета, Сонет (Донецька ДС ІОБ НААН), Апологет (Південна державна сільськогосподарська дослідна станція ІВПіМ НААН). Вказані сорти відзначаються посухостійкістю, в умовах дефіциту ґрунтової і повітряної вологи дають стабільні урожаї на рівні 45-50 т/га та перевищують стандарти за товарністю плодів на 10-15 %.

Для індустріальних технологій вирощування в умовах Півдня України створено сорти томата Кіммерієць, Інгулецький, Сармат, Наддніпрянський, Стожари, Тайм (ІЗЗ НААН), здатні забезпечити урожайність плодів при комбайновому збиранні до 90 т/га.

Для зони Лісостепу та Полісся створено високопродуктивні сорти і гібриди томата для відкритого грунту, придатні для свіжого споживання та промислової переробки: Сандра F_1, Лагідний, Алтей, Дама, Зореслав, Золотий поток (ІОБ НААН). Особливістю вказаних сортів є придатність до цільноплідного консервування та виготовлення томатопродуктів.

Для одержання ранньої вітамінної продукції в плівкових теплицях створено гібриди томата Ната F_1, КДС-5 F_1 (Київська ДСПО ННЦ ІМЕСГ), Ярина F_1, Княжич F_1, Богун F_1, Удавчик (ІОБ НААН), гібрид перцю солодкого Сонячний, гібрид баклажана Український барон. Вищенаведені сорти томата характеризуються підвищеним вмістом вітаміну С – 20-24 мг%, цукру – 3-4 % з урожайністю – 20-22 кг/м^2.

Для Південної зони вирощування створено жаростійкі високопродуктивні сорти перцю солодкого: Злато Скіфів (Південна державна

сільськогосподарська дослідна станція ІВПіМ НААН), баклажана – Алмаз, Мачо (Донецька ДС ІОБ НААН) та Айсберг (Південна державна сільськогосподарська дослідна станція ІВПіМ НААН). Вказані сорти посухостійкі, формують урожайність в умовах підвищених температур на рівні 35-40 т/га за умов богарного вирощування.

Створено високопродуктивні адаптовані до Північних зон вирощування України сорти і гібриди перцю солодкого Світозар, Валюша, Лада, Злагода F_1 та баклажана Ультраранній F_1, Біла лілія, Фіалка Мереф'янська (ІОБ НААН). Вищевказані сорти перцю солодкого в умовах Півночі забезпечують урожайність до 40 т/га, сорти і гібриди баклажана – до 35 т/га.

Серед інших культур, придатних для механізованого збирання, сорти вітчизняної селекції цибулі ріпчастої – Глобус (ІОБ НААН), ранньостиглі - Альгіз, Славний (Донецька ДС). Вказані сорти характеризуються коротким вегетаційним періодом (до 100 діб), забезпечують товарну урожайність цибулин на рівні 35-40 т/га за умов богарного вирощування.

Для поповнення сортименту ранньостиглих форм овочевих культур на Донецькій ДС ІОБ НААН створено ранньостиглий сорт цибулі ріпчастої Симфонія, з періодом вегетації до 90 діб та урожайністю 35-40 т/га, що перевищує стандарт сорт Славний на 5-7 т/га.

Сорти буряка столового з циліндричною формою коренеплоду Віталь та конічною – Багряний (ІОБ НААН) здатні забезпечити урожайність 40-50 т/га, відзначаються лежкістю і високим вмістом бетаніну у коренеплодах – на рівні 200-450 мг на 100 г сирої речовини.

Враховуючи той факт, що 60 % вирощених овочів в Україні закладають на зберігання, в Інституті овочівництва і баштанництва НААН, на ДС «Маяк», Носівській дослідній станції, Київській ДСПО ННЦ ІМЕСГ створено сорти цибулі ріпчастої, капусти головчастої, моркви, буряка столового, які мають високий вміст сухої речовини (до 6-18 %) і придатні до тривалого зберігання та переробки. Серед селекційних інновацій: сорти моркви Яскрава, Оленка, Вереснева; капусти білоголової пізньостиглої Харківська супер, Яна, Лазурна; цибулі ріпчастої Варяг, Любчик, Мавка, Веселка, Біляночка, Заграва, Маяк; буряка столового Бордо харківський, Дій, Гопак.

На Донецькій ДС ІОБ НААН створено ранньостиглі сорти кабачка Консул з урожайністю 60-65 т/га, який перевищує стандарт сорт Аспірант на 26 %, новий сорт патисона Женічка з урожайністю 30-32 т/га перевищує стандарт сорт Сашенька на 10 %.

Нове покоління гетерозисних гібридів огірка відзначається підвищеною стійкістю до пероноспорозу, високою якістю плодів, як у свіжому, так і в солоному та консервованому вигляді. Створено перші потрійні гібриди огірка Трой F_1, Еврика F_1, які дозволяють збільшити продуктивний потенціал культури удвічі. Створено перший короткоплідний партенокарпічний гібрид огірка Надія F_1 з урожайністю 20 кг/м^2, товарністю плодів 94-97 %. Необхідно виділити гібрид огірка Анет F_1, який можна вирощувати як у відкритому грунті, так і в плівкових теплицях. Урожайність у відкритому грунті перевищує 40 т/га, у весняних теплицях без обігрівання – до 20 кг/м^2 з високою товарністю плодів (90-93 %).

Для промислової зони Півдня створено сорти і гібриди огірка Сфінкс, Анубіс (Південна державна сільськогосподарська дослідна станція ІВПіМ НААН) з урожайністю 28-35 т/га.

Для розширення ринку баштанної продукції і її сортименту створено холодостійкий, середньоранній сорт кавуна Макс Плюс та ранньостиглий – сорт кавуна Шарм з урожайністю 30-35 т/га, товарністю 80-90 %, стійкі до фузаріозного в'янення, з високими показниками якості плодів, адаптовані до Північної зони баштанництва України та перевищують інші районовані сорти за урожайністю і товарністю.

Висновки. Знаючи сучасні потреби споживача зокрема, та ринку в цілому, із загального асортименту можна запропонувати оптимальний варіант вітчизняного сортового складу овочевих і баштанних культур, які і в екстремальних умовах можуть забезпечити високий рівень урожайності якісної продукції.

Бібліографія.

1. Яровий Г.І. Поновлення сортового різноманіття овочевих і баштанних рослин / Г.І. Яровий, О.В. Кузьоменський, Л.Є. Плужнікова // Овочівництво і баштанництво : міжвід. темат. наук. зб. / УААН; Інститут овочівництва і баштанництва.– 2005. – Вип. 50. – С. 422-430.

2. Котлер Ф. Основы маркетинга / Ф. Котлер // АОЗТ «Литера Плюс», 1994. – С. 79-89.

3. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні. – К., 2012.

Л.А. Терехина

Обновление сортовых ресурсов в овощеводстве.

Резюме. Представлен ассортимент сортов и гибридов овощных и бахчевых культур Института овощеводства и бахчеводства НААН и

сети его научно-исследовательских станций. Показаны преимущества новых сортов (гибридов) перед существующими стандартами.

L.A. Terekhina

Up-dating of varietal resources in vegetable growing.

Summary. Results of researches on creation of grades and hybrids vegetable and melon field cultures at vegetable growing and melon growing HAAH Institute and a network of its research stations are resulted. Advantages of new grades (hybrids) before existing standards are shown.